

УДК 930: [327.019.52(47:474):001:061.1]

Ольга Гапесва

ІСТОРИКО-МЕНТАЛЬНІ СКЛАДОВІ КОНФЛІКТНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ МІЖ РОСІЄЮ ТА КРАЇНАМИ БАЛТІЇ

Однією зі складових конфліктності в інформаційній сфері між Російською Федерацією та країнами Балтії є тлумачення подій 1939–1940 рр. та звільнення останніх від фашистської окупації. Після розпаду СРСР у балтійських країнах створено низку державних структур для «відновлення історичної справедливості» та оцінки наслідків окупаційних режимів. Одночасно ініційовано створення міждержавних історичних комісій з метою обговорення проблемних питань спільного історичного минулого. Автором досліджено форми і методи деструктивного впливу, що здійснює Російська Федерація в інформаційному просторі країн Балтії, зокрема, щодо фальсифікації історичних подій. Встановлено пропагандистську скерованість діяльності науково-дослідних установ, інформаційно-аналітичних агенцій та окремих представників наукової громадськості щодо формування негативного іміджу балтійських країн на міжнародній арені.

Ключові слова: пострадянський простір, інформаційна сфера, інформаційно-пропагандистська діяльність, країни Балтії, Росія.

Російська Федерація (далі – РФ) проводить інформаційну політику, скеровану на формування негативного іміджу Литви, Латвії та Естонії на міжнародній арені. Як свідчить змістовний аналіз російськомовного контенту в інформаційному просторі балтійських країн, до цієї діяльності окрім працівників сфери масової комунікації залучені також відомі російські науково-дослідні установи та окремі представники наукової громадськості.

Упродовж лютого-квітня 2017 р. побачили світ звітні матеріали спецслужб країн Балтії, у яких основною загрозою національній безпеці останніх визначено пропагандистську діяльність РФ в інформаційній сфері. Так, у щорічнику естонського департаменту інформації (далі – ЕДІ) «International Security and Estonia» [1] стверджується, що РФ здійснює інформаційні кампанії проти країн-членів НАТО та ЄС шляхом поширення деструктивної інформації за допомогою ЗМІ та соціальних мереж [1, с.17]. «Росія послідовно поширює тезу, що Естонія, Латвія і Литва не поважають права своїх російськомовних мешканців і фальсифікують історію. Балтійським країнам створюється імідж недемократичних і проблемних партнерів, з метою послаблення їхнього зв'язку із союзниками та скорочення їхньої ролі у формуванні зовнішньої політики щодо Росії. Порушення прав російськомовного населення описується як «етнокультурний геноцид» у формі «неонацистських настроїв», – йдеться у доповіді [1, с.19].

З цього приводу викладач Інституту міжнародних відносин і політичних наук Вільнюського університету, політолог Неріюс Малюкявичюс зауважує: «В інформаційному плані ми все ще є своєрідною інформаційною колонією, яка належить до східного простору. Цей феномен колонії демонструє кількість російської продукції; ця продукція збирає чималу аудиторію. Пострадянська ностальгія існує у певній частині суспільства, що посилюється за допомогою фільмів і серіалів, поєднуючись з розчаруванням у нашій політичній системі. Через цю «м'яку» атаку приходиться і геополітична атака» [2].

У доповіді поліції безпеки Міністерства внутрішніх справ Латвії окреслено перелік питань, до яких російські спецслужби виявили чималу зацікавленість упродовж 2016 р. Серед них – стан обороноздатності країни; соціально-політичні події та громадська думка про владу; відносини між різними етнічними групами, ситуація напередодні місцевих виборів у 2017 р. і ставлення до міжнародних політичних подій. Латвійські фахівці зазначають, що у своїй діяльності російські спецслужби використовують неурядові організації, науково-дослідні інститути, виші та ЗМІ та орієнтовані, передусім, на російськомовне населення республіки [3].

Продукція російськомовних інформаційно-аналітичних агенцій, діяльність яких пов'язана із балтійським регіоном, свідчить: останнім часом читачів намагаються переконати, що країни Балтії не мають права на існування, а Литовська республіка є, у розумінні російських пропагандистів, «недодержавою». Нещодавно фахівцями служби стратегічних комунікацій Міністерства оборони Литовської республіки у соціальній мережі Facebook виявлено карти балтійського регіону, на яких розміщено сепаратистські утворення на зразок українських псевдореспублік на Донбасі. «Кожен наш громадянин став своєрідною мішенню для ворожої пропаганди», – констатують спеціалісти, – «... Не всі люди є істориками і політиками, а пересічні громадяни погано орієнтуються у таких питаннях» [4].

Інформаційний вплив на країни Балтії також поширює російська асоціація балтійських досліджень (далі – РАПД), утворена 7 квітня 2016 р. і зареєстрована у м. Санкт-Петербурзі як

об'єднання вчених у сфері соціальних та гуманітарних наук (офіційна адреса сайту організації – <http://baltstudies.ru/association/>). За висновками фахівців естонських спецслужб, основною функцією якої є підтримка російських позицій на балтійському напрямку, підготовка «псевдонаукових» публікацій і організація відповідних конференцій [1].

У наших попередніх наукових студіях розглянуто особливості інформаційного протистояння між РФ та Естонією на прикладі подій квітня 2007 р., відомого як «бронзова ніч». Нами встановлено, що утворення РАПД тісно пов'язано з діяльністю фонду «Історична пам'ять», директором якого є відомий у науковому середовищі Олександр Дюков, автор книги «Міф про геноцид. Репресії радянської влади в Естонії». Для забезпечення діяльності РАПД фонд «Історична пам'ять» отримує значну грошову підтримку з адміністрації президента РФ [1, с.20; 5].

Слід зауважити, що неодноразові спроби російських науковців переписати історію країн Балтії, фальсифікація та пропаганда в інформаційному просторі нагадують російський сценарій напередодні анексії Кримського півострову та військової агресії на Сході України.

Метою статті є дослідження взаємовідносин між РФ та балтійськими країнами в інформаційній сфері у контексті пошуку «історичної справедливості» й боротьби із фальсифікацією історичних подій та доведення гіпотези, що діяльність наукових інституцій РФ є складовою інформаційно-пропагандистської діяльності та інструментом впливу на історичну свідомість населення балтійських країн.

Наукова новизна дослідження, передусім, полягає у залученні до наукового обігу публіцистичних матеріалів, виступів та інтерв'ю політичних діячів та вчених з питання, що вивчається, та є цілісним дослідженням складових інформаційного протистояння між РФ і балтійськими країнами.

З метою ознайомлення зі студіюванням проблемних питань взаємовідносин між РФ та балтійськими країнами, нами проаналізовано зміст баз даних електронних наукових бібліотек (<http://dspace.nbuv.gov.ua/>; http://elibrary.ru/project_free_access.asp; <http://socionet.ru/>) та бібліометричних систем Scopus і Google Scholar. Так, у дослідженнях російських вчених, здебільшого, розглядаються: становище російськомовного населення, політика балтійських країн щодо нього та перспективи міждержавних відносин у балтійському регіоні, а також питання історичної пам'яті та історичної політики у сучасних геополітичних реаліях. Для нашої студії цікавими є наукові праці Д. Ланка, В. Смирнова, А. Скачкова, В. Полещука, І. Розенфельда, М. Демурина, М. Литвинова.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на творчий доробок калінінградського політолога, аналітика центру загальнополітичних досліджень «Русская Балтика» О. Носовича «Задворки Європи. Почему умирает Балтика» [6] та «История упадка. Почему у Балтики не получилось» [7], які, на нашу думку, є зразком фальсифікацій, викривлення та підтасовування історичних фактів.

Отже, після розпаду СРСР у балтійських країнах розпочався процес пошуку національної ідентичності, особливістю якого стало заперечення існуючих за часів СРСР тлумачень щодо подій 1939–1940 рр. та визволення останніх від фашистської окупації. Як слушно стверджує російський науковець Д. Ланко, йдеться про «діаметральне сприйняття російськомовними та балтійськими діаспорами передвоєнного, воєнного і післявоєнного періодів. «...В якості аксіоми, – продовжує він, – «у балтійській історіографії відомо судження про те, що їхні країни у середині минулого століття пережили «три окупації» – нацистську і дві радянські» [8].

Як наслідок, упродовж 1992–1998 рр. у країнах Балтії утворено комісії щодо оцінки наслідків тоталітарних режимів та «відновлення історичної справедливості»: Центр дослідження геноциду і резистенції громадян Литви (<http://genocid.lt/centras/ru/>); Державна комісія з розслідування репресивної політики окупаційних сил в Естонії (<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id.../valgeraamat.pdf>) та латвійська комісія «Щодо встановлення кількості жертв тоталітарного комуністичного окупаційного режиму СРСР та місць їх масового поховання, узагальнення інформації про репресії й масові депортації та підрахунку заподіяної Латвійській державі та її мешканцям шкоди» (<http://okupacijaszaudejumi.lv/ru/par-komisiju>). Проте, на думку російського дослідника В. Криворученка, «...функціями цих організацій став не захист, а швидше напад, не боротьба з фальсифікацією, а сама фальсифікація з метою згнати Росію ідеологічно» [9]. У цьому ж контексті цікавими є погляди В. Смирнова: «Дефіцит історії» веде до самоідентифікації країн Балтики на етапі як «Європа, але не зовсім Європа» та зумовлює необхідність великої роботи по «виробленню нової історії» державності [10]. М. Литвинов також наголошує про упередженість досліджень багатьох балтійських істориків та однобічний підхід щодо розуміння причин і наслідків історичних процесів, які відбувалися у балтійських республіках [11].

Одночасно із діяльністю вказаних структур, наприкінці 90-х рр. минулого століття у російському науковому середовищі виникла ідея щодо створення на міждержавному рівні історичних комісій між Естонією, Латвією, Литвою та РФ з метою обговорення проблемних питань

спільної історії. Зрозуміло, що науковці країн Балтії сподівалися на проведення незалежних досліджень та отримання вільного доступу до державних та відомчих архівів колишнього СРСР, проте їхні оптимістичні очікування виявилися передчасними. У положенні про спільну російсько-латвійську комісію істориків (http://www.latvia.mid.ru/news/ru/11_052_Polozhenie.pdf) йдеться про надання доступу до архівної спадщини «по можливості».

Перші спроби створити історичну комісію між РФ та Латвією розпочалися у 1997 р. та завершилися невдало через низку організаційних питань. Тоді запропоновано компромісний варіант: до складу комісії істориків при президентові Латвії у якості закордонного представника включено доктора історичних наук, професора, академіка РАН О. Чубар'яна. Слід зауважити, що латвійські історики, передусім, наполягали про надання їм доступу до архівних матеріалів, зокрема тих, що мали гриф обмеженого користування. Деяким із них такий доступ надано, проте через використання останніми отриманих документів в інтересах власної держави, їм відмовлено у проведенні подальших досліджень [12].

У 2005 р. латвійські історики презентували наукову працю «Історія Латвії: ХХ століття», яка отримала вкрай негативну рецензію російських колег та була сприйнята як спроба переписати історію з позицій тодішньої політичної еліти Латвії [13]. У 2006 р. академік О. Чубар'ян припинив свою участь у роботі комісії істориків через ігнорування його поглядів латвійськими істориками.

Про організацію спільної російсько-латвійської комісії істориків наприкінці 2010 р. на вищому рівні домовилися президенти двох країн – Дмитро Медведєв і Валдіс Затлерс. Її завданням визначено поглиблене вивчення історії двох країн у ХХ ст. та висвітлення у широкому міжнародному контексті малодосліджених й спірних проблем в історії і відносинах двох держав. У рамках комісії створено робочу групу щодо підготовки збірки документів «Латвія і СРСР у міжвоєнний період». Проте наголошувалося, що Латвія зможе оприлюднити матеріали тільки після узгодження їх з Росією. Академік О. Чубар'ян в інтерв'ю інформаційній агенції «Rusbaltic.ru» неодноразово нагадував про це: «Ми ніколи в житті не допустимо, щоб збірка документів у Латвії вийшла без нашої участі» [14].

Після початку російської агресії проти України латвійські історики одностайно проголосували за припинення співпраці з РФ, усі колегіальні заходи скасовано. Також припинилася діяльність щодо створення й спільної збірки документів. До того ж за більш ніж трирічний період співпраці латвійські історики отримали лише третину копій архівних документів, замовлених ними під час відвідування Москви. Натомість О. Чубар'ян в інтерв'ю «Російській газеті» переказує подію так: «Треба сказати, що це була складна комісія. Наші колеги з Латвії в основному концентрувалися на подіях 1939–1940 рр., піднімали питання про так звану окупацію. Рік тому мій співголова з латвійської боку дав, м'яко скажемо, досить суперечливе інтерв'ю, де розповів про роботу комісії на тлі сучасної ситуації в Україні. Потім надійшов лист з Латвії з пропозицією відкласти чергове засідання комісії, яке повинно відбутися у Ризі. Мовляв, зараз не час... Але недавно той же співголова в черговому інтерв'ю заявив, що необхідно розвивати співпрацю з Росією, що позитивно сприйняте нами... Ми передамо латвійським колегам документи про радянсько-латвійські відносини між Першою і Другою світовими війнами, які вони в рамках роботи комісії збирали в наших архівах» [15].

О. Чубар'ян у інтерв'ю порталу rusbaltic.ru розповів: «Після того, як робота комісії була припинена, ми рекомендували архівам, в обов'язок яких входила передача документів дослідникам, не видавати їх (...). Ми вважаємо, що було б недоцільно видавати їм документи з урахуванням їх, я б сказав, ворожої позиції. Зараз ситуація змінюється. Але ніяких нових документів ми не передаємо. Віддаємо тільки ті, які вони відшукали, працюючи у нас приблизно рік тому» [16].

У грудні 2014 р. у Москві відбулася презентація двотомного видання «Діти Сибіру» та документальної стрічки «Куди зникли батьки», підготовлені латвійськими істориками, у яких висвітлено події щодо вислання латвійських громадян у 1940 р. Проте російські пропагандисти звинуватили своїх колег у реалізації «бізнес-проекту», намаганнях дорівняти комуністичний режим до нацистського та отримати у майбутньому компенсацію за «окупацію». Щодо діяльності спільної історичної комісії, зроблено висновки: латвійських істориків хвилювало лише питання визнання РФ факту окупації Латвії, отже, вони наполягали лише на вільному доступі до архівів. Усі спроби відновити діяльність комісії після 2014 р. виявилися безрезультатними.

Більш лояльною виглядала співпраця із литовськими колегами. Представники Литовської Республіки першими висловили готовність до діалогу із РФ, спільна російсько-литовська комісія істориків утворена у 2007 р. Співголовою комісії з литовської сторони став директор Інституту історії Литви, професор Альвідас Никжентайтис, з російської – академік О. Чубар'ян. Цікавим є факт, за підсумками діяльності комісії заплановано видання рекомендацій для видавництва і авторів шкільних підручників з історії, які мали б бути враховані при проведенні експертизи підручників для одержання грифу Міністерства освіти і науки для використання у навчальному процесі. У рамках діяльності

комісії проведено літні історичні школи для молоді. Проте між литовськими та російськими колегами виникли суперечності щодо використання та оприлюднення тих чи інших документів. Лише у лютому 2014 р. у Вільнюсі відбулося чергове засідання комісії та презентовано другий том збірки документів литовських і російських вчених «СРСР і Литва у роки Другої світової війни» [17].

Щодо співпраці із естонськими колегами, така пропозиція надійшла у листопаді 2010 р. від посла РФ в Естонії Ю. Мерзлякова, проте президент країни Тоомас Хендрік Ільвес зауважив, що «... непродуктивно створювати історичні комісії з державами, в яких історичні архіви залишаються закритими, а політики починають домовлятися, як трактувати минуле». Натомість президент закликав співвітчизників до написання мемуарної літератури з метою ознайомлення молоді з історичною правдою, так би мовити, із першоджерел [18]. До того ж події «бронзової ночі» 2007 р. та пов'язаний з ними політико-дипломатичний скандал між РФ та Естонією, розхитування внутрішньої ситуації у країні, яка є членом НАТО і ЄС, економічне та інформаційне протистояння аж ніяк не сприяли налагодженню творчої співпраці та пошуку порозуміння.

Аналіз наукових праць російських дослідників щодо проблемних питань спільної історії РФ та країн Балтії переконливо свідчить: йдеться про викривлення історичних фактів, пропагандистське забарвлення наукових студій, звинувачення балтійських науковців у політизації історичного минулого та просуванні «окупаційної концепції». Створення міждержавних історичних комісії виявилось складовою інформаційно-пропагандистської діяльності РФ у гуманітарній сфері балтійських країн. Небажання визнати історичну правду, маніпулювання спільним історичним минулим поряд із іншими чинниками, на нашу думку, є детермінантою конфліктності в інформаційній сфері на балтійському напрямку.

Список використаних джерел

1. International Security and Estonia: report. URL: https://www.teabemet.ee/pdf/EIB_public_report_Feb_2017.pdf. (дата звернення 01.02.2017).
2. Малукавичюс Н. Литва все еще является информационной колонией восточного пространства. URL: <http://ru.delfi.lt/news/live/ekspert-litva-vse-esche-yavlyaemsya-informacionnoj-koloniej-vostochnogo-prostranstva.d?id=74097620> (дата звернення 01.02.2017).
3. Кристовкис Г. Latvian Security Police's. URL: <http://leta.lv/eng/home/important/A8873147-FCA4-4995-B149-455E169FFB5D/?text> (дата звернення 01.02.2017).
4. Минобороны Литвы: Российская пропаганда о «недогосударстве» является предтечей вторжения URL: <http://newsader.com/34557-minoborony-litvy-rossiyskaya-propaga/> (дата звернення 01.02.2017).
5. Гапеева О. Л. Інформаційне протистояння між Росією та Естонією на прикладі подій «Бронзової ночі» 2007 р. // Військово-історичний меридіан URL: http://vim.gov.ua/images/sbor/VIM_15_2017-86-98.pdf (дата звернення 01.02.2017).
6. Носович А. История упадка. Почему у Балтики не получилось. Москва: «Алгоритм», 2015. 320 с.
7. Носович А. Задворки Европы. Почему умирает Балтика. Москва: «Алгоритм», 2015. 456 с.
8. Ланко Д. А. Историческая память в эпоху глобализации. Пример российско-эстонских отношений // Балтийский журнал. 2011. № 4. С. 6–17.
9. Криворученко В. К. Борьба с фальсификацией истории на постсоветском пространстве: история или политика? // Вестник РУДН, серия История России. 2012. № 4. С. 121–130.
10. Смирнов В. А. Роль политических элит у формировании исторической политики в странах Балтики // Балтийский регион. № 2 (215). С. 78–97.
11. Литвинов М. Ю. Фальсификация довоенной истории Балтики в исторической литературе // Исторические науки и археология. Том 7. № 5. Часть 2. 2015. С. 58–60.
12. Гуцин В. Российско-латвийская комиссия историков: в повестке дня – признание «оккупации». URL: <http://regnum.ru/news/polit/1364857.html> (дата звернення 01.02.2017).
13. Балмасов С. Латвия: историческая клоунада против России. URL: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/latvia/28-07-2011/1085454-historian-0/> (дата звернення 01.02.2017).
14. Крутиков Е. Латвия мошеннически выманила у России секретные документы. URL: <http://vz.ru/politics/2015/11/17/778446.print.html>. (дата звернення 01.02.2017).
15. Спруде В. Комиссия историков в неловкой ситуации. URL: <http://inosmi.ru/sngbaltia/20151116/231403436.html> (дата звернення 01.02.2017).
16. Создающаяся российско-литовская комиссия историков возьмет школьные учебники под контроль. URL: <http://xn--80aa2bkafhg.xn--p1ai/article.php?nid=17440> (дата звернення 01.02.2017).
17. Историки Литвы и России не могут договориться о совместной книге URL: <http://ru.delfi.lt/news/live/istoriki-litvy-i-rossiine-mogut-dogovoritsya-o-sovmestnoj-knige.d?id=40375021> (дата звернення 01.02.2017).
18. Эстония хотела бы получить доступ к историческим архивам в РФ. URL: <http://interfax.com.ua/news/general/62513.html/> (дата звернення 01.02.2017).

References

1. International Security and Estonia: report . URL: https://www.teabemet.ee/pdf/EIB_public_report_Feb_2017.pdf.
2. Malukyavichyus N. Litva vse eshche yavlyaetsya informatsionnoi koloniei vostochnogo prostranstva [Lithuania still is an information colony of East space]. URL: <http://ru.delfi.lt/news/live/ekspert-litva-vse-esche-yavlyaemsya-informacionnoj-koloniej-vostochnogo-prostranstva.d?id=74097620>.
3. Kristovkis G. Latvian Security Police's annual report. URL: <http://leta.lv/eng/home/important/A8873147-FCA4-4995-B149-455E169FFB5D/?text>.
4. Minoborony Litvy: Rossiiskaya propaganda o «nedogosudarstvo» yavlyaetsya predtechei vtorzheniya Lithuania's defense Ministry: [Russian propaganda on «nedogosudarstvo» is the forerunner of the invasion]. URL: <https://apostrophe.ua/news/world/ex-ussr/2017-04-03/litve-ugrozhaet-poyavlenie-prorossijskih-narodnyh-respublik--the-guardian/92111>.
5. Gapeyeva O.L. Informatsiine protistoyannya mizh Rosieyu ta Estonijeyu na prikladi podii

«Bronzovoi nochi» 2007 r. [Informational confrontation between russia and estonia on the example of «bronze night» events in 2007]. Viys'kovo-istorychnyy merydian, 2017, Vol.15 URL: http://vim.gov.ua/images/sbor/VIM_15_2017-86-98.pdf. 6. Nosovich A. Istoriya upadka. Pochemu u Pribaltiki ne poluchilos' [The history of the decline. Why the Baltic States have failed]. Moskow, «Algoritm» 2015. 320 p. 7. Nosovich A. Zadvoroky Evropy. Pochemu umirael Pribaltika [The margins of Europe why the Baltic States is dying]]. Moskow, «Algoritm» 2015. 456 p. 8. Lanko D.A. Istorycheskaja pamjat' v epohu globalizatsii [Historical memory in the age of globalization. The case of Russian-Estonian relations]. Baltiiskii region, 2011, Vol.4. Pp.6–17. 9. Krivoruchenko V.K. Bor'ba s fal'sifikatsiei istorii na postsovetskom prostranstve: istoriya ili politika? [Counteraction of falsification of history in former ussr: history or politics?]. Vestnik RUDN, seriya Istoriya Rossii, 2012, Vol. 4. pp. 121–130. 10. Smirnov V.A. Rol' politicheskikh elit u formirovaniy istoricheskoi politiki v stranakh Pribaltiki [The Role of Political Elites in the Development of Politics of Memory in the Baltic States] Baltiiskii region, 2015, Vol.2(215). Pp.78–97. 11. Litvinov M.Yu. Fal'sifikatsiya dovoennoi istorii Pribaltiki v istoricheskoi literature [Falsification of the pre-history of the baltic states in the historical literature] Istoricheskie nauki i arkhologiya, 2015, Vol. 7, pp. 58–60. 12. Gushchin V. Rossiisko-latviiskaya komissiya istorikov: v povestke dnya – priznanie «okkupatsii» [Russian-Latvian Commission of historians: the agenda – recognition of the «occupation»]. URL: <https://regnum.ru/news/polit/1364857.html>. 13. Balmasov S. Latviya: istoricheskaya klounada protiv Rossii [Latvia: historical clowning against Russia]. Pravda.ru, 2011. URL: <https://www.pravda.ru/world/formerussr/latvia/28-07-2011/1085454-historian-0>. 14. Krutikov E. Latviya moshennicheski vymanila u Rossii sekretnye dokumenty [Latvia fraudulently lured from Russia's secret documents] URL: <https://vz.ru/politics/2015/11/17/778446.print.html>. 15. Sprude V. Komissiya istorikov v nelovkoi situatsii [Commission of historians in an awkward situation]. URL: <http://inosmi.ru/sngbaltia/20151116/231403436.html>. 16. Created Russian-the Lithuanian Committee of historians take the textbooks under control. URL: <http://xn--80aa2bkafhg.xn--p1ai/article.php?nid=17440>. 17. Historians of Lithuania and Russia are unable to agree on a joint book URL: <http://ru.delfi.lt/news/live/istoriki-litvy-i-rossii-ne-mogut-dogovoritsya-o-sovmestnoj-knige.d?id=40375021>. 18. Estonia would like to access historical archives in the Russian Federation. URL: <http://interfax.com.ua/news/general/62513.html>.

Ольга Гапеева

ИСТОРИКО-МЕНТАЛЬНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ КОНФЛИКТНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРЕ МЕЖДУ РОССИЕЙ И СТРАНАМИ БАЛТИИ

Одной из составляющих конфликтности в информационной сфере между Российской Федерацией и странами Балтии является толкование событий 1939–1940 гг. и освобождение последних от фашистской оккупации. После распада СССР в балтийских странах был создан ряд государственных структур для «восстановления исторической справедливости» и оценки последствий оккупационных режимов. Одновременно было инициировано создание межгосударственных исторических комиссий с целью обсуждения проблемных вопросов совместного исторического прошлого. Автором исследованы формы и методы деструктивного воздействия, которые осуществляет Российская Федерация в информационном пространстве стран Балтии, особенно касаясь фальсификации исторических событий. Установлено пропагандистскую направленность деятельности научно-исследовательских учреждений, информационно-аналитических агентств и отдельных представителей научной общественности по формированию негативного имиджа балтийских стран на международной арене.

Ключевые слова: постсоветское пространство, информационная сфера, информационно-пропагандистская деятельность, страны Балтии, Россия.

Olga Gapeeva

HISTORICAL-MENTAL CONFLICT COMPONENTS IN THE INFORMATION SPHERE BETWEEN RUSSIA AND BALTIC STATES

The Russian Federation conducts an information policy in the Baltic direction, aimed at forming a negative image of Latvia, Lithuania and Estonia in the international scene through involving research and development institutions, Russian media and social networks to informational propaganda. The establishment of state and public organizations to «restore historical justice» became a common phenomenon in the post-Soviet space. Paucularity of the Baltic republics was the process of the search for national identity, in particular by denying existing during the Soviet Union's period views on the recent liberation from Nazi occupation. The author analyzes the origins of creation and main directions of activity of joint historical commissions that were formed between Latvia, Lithuania and the Russian Federation with the aim to solve outstanding issues concerning relationship between the Baltic States and Russia. The author has identified advocacy orientation in activities of scientific institutions of the Russian Federation and separate representatives of the scientific community in information space of Baltic States.

Also main forms and methods of destructive influence on Russian-speaking population of the Baltic countries have been identified.

Key words: post-Soviet space, media outreach, information-propagandistic activities, Baltic countries and Russia.

УДК 355.4 (73) (091)

Андрій Слюсаренко

СТАНОВЛЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ СИЛ СПЕЦОПЕРАЦІЙ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК США (СЕРЕДИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У статті, виходячи із принципового зростання значення інформаційного й інформаційно-психологічного компоненту сучасної збройної боротьби та воєнно-політичної конфліктності, досліджується історичний шлях становлення підрозділів інформаційно-психологічного протиборства сухопутних військ збройних сил США. Увагу автора зосереджено на трансформацію підрозділів інформаційного протиборства (які спеціалізуються на цілеспрямованому впливі на свідомість й психіку військ та населення противника) у важливий функціональний елемент сил спецоперацій сухопутних військ США. Висвітлюються концептуальні завдання, організаційно-функціональна побудова, методи діяльності, кадрове комплектування підрозділів інформаційної війни, їх бойове застосування у ряді локальних війн межі ХХ–ХХІ ст.

Ключові слова: сили спецоперацій, збройні сили США, сухопутні війська, військово-історичний досвід, інформаційно-психологічні операції.

Початок ХХІ ст. характеризується переходом до неконвенційного («гібридного») протиборства, у якому вирішальна роль належить високоточній зброї та іншим нетрадиційним для війн попереднього покоління засобам, у тому числі – військам спеціального призначення, котрі реформуються в інтегровані сили спеціальних операцій (далі – ССО) як самостійний компонент воєнної організації держави або принаймні її збройних сил, а також широкими застосуваннями методів інформаційно-психологічного протиборства (інформаційно-психологічних операцій або ІПСО).

Метою статті є дослідження становлення організаційно-функціональної структури підрозділів інформаційно-психологічного протиборства як компонента ССО сухопутних військ США, в рамках яких цей перспективний елемент впливу на противника знайшов найбільшого розвитку та неодноразово застосовувався у збройних конфліктах та кризових ситуаціях у світі в останні десятиліття.

Відображаючи модерні уявлення про особливості збройної боротьби та якісні зміни, котрі відбулися у сучасному військовому мистецтві, Закон України «Про Збройні Сили України» до числа провідних функцій армії України відніс «проведення військових інформаційно-психологічних операцій». У свою чергу, прийнятий 7 липня 2016 р. Верховною Радою України Закон України № 4795 «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій (ССО) Збройних Сил України» поширив, по суті, дану функцію і на ССО Збройних Сил України (далі – ЗСУ) як новий окремий компонент національних ЗСУ.

Крім того, було визначено у правовому відношенні дефініцію «спеціальна операція», без чого неможливе розмежування компетенції різних елементів силової машини та регламентація наступальних дій самих ССО. Під спецоперацією запропоновано мати на увазі «сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем та часом спеціальних дій підрозділів ССО ЗСУ, спрямованих на створення умов для досягнення стратегічних (оперативних) цілей, які проводяться за єдиним замислом самостійно або у взаємодії з військовими частинами, підрозділами ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних органів України та інших складових сил оборони для виконання завдань» [1–2]. Подібне визначення цілком поширюється і на такий різновид спецоперацій, як інформаційно-психологічні, котрими рясніє перебіг «високотехнологічних» локальних війн та збройних конфліктів у світі в останні десятиліття.

Частини інформаційно-психологічного протиборства перетворюються на функціонально значущий компонент ССО українського війська. Згідно із даними джерел, до складу частин та підрозділів інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) командування ССО ЗСУ входять: Головний центр, 74-й та 83-й центри ІПСО, 16-й загін ІПСО. До м. Бровари (Київська обл.) передислоковано у 2014 р. створений у 2003 р. 72-й центр ІПСО ВМС ЗСУ із Севастополя